

AHMET HAŞİM'İN ŞİİRLERİNDE ANNE ALGISI
THE PERCEPTION OF THE MOTHER IN AHMET HAŞİM'S POEMS

Prof. Dr. Mustafa KARABULUT

Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ORCID ID: 0000-0001-6259-0868

ÖZET

Fecr-i Ati edebiyatının önde gelen isimlerinden Ahmet Haşim'in yaşamında annesinin önemli yeri vardır. Haşim dünyaya geldiğinde babası Hulle'de kaymakam olarak görev yapmaktadır ve görevi sebebiyle birçok yerde bulunur. Küçük Haşim de babası ile kent kent dolaşır. Bu sebeple düzenli bir ilkokul öğrenimi almaktan mahrum kalır. Ahmet Haşim, annesinin ölümüyle derinden yaralanır. Onunla geçirdiği mutlu günleri bir türlü unutamaz. Ahmet Haşim'in *Şiir-i Kamer*'i anne çocuk ilişkisini ve bunun dizelere dökülmesini ifade eder. Şairin henüz genç yaşlarda yazmaya başladığı trajik bir hatıra gizlidir. Babası sert mizaçlı olan çocuk hassas ve hasta olan annesine sığınır. Haşim burada 'ay'ın tanıklığıyla annesiyle birlikte geçirdikleri sessiz geceleri anlatır. Haşim bu şiirlerle, artık yanında olmayan ve kendisini değil belki mezarını dahi bir daha göremeyeceği annesine bir anıt yapmıştır. *Şiir-i Kamer*'de bulunan şiirlerin çoğunda onun annesine duyduğu özlem ön plandadır. Kitapta anneye ait hâtıraların açık bir biçimde sezdirildiği ilk şiirlerden biri "O" başlığını taşır. Bu şiirde Dicle kıyılarındaki gece yürüyüşlerine eşsiz ve adeta sihirli bir atmosfer sağlayan aya seslenen şair, ayın nurlu ama bir taraftan da solgun ışığı ile hasta annenin ruh hâli arasında bağlantı kurmaktadır. Şiirin arka planında ise annesinin çektiği acıları kalben hisseden çocuk Hâşim'in ince duyarlılığı sezilir. Şairin "Sensiz" adlı şiirinde de çocukluk hâtıraları ve annesinin hayali tematik düzlemde yer alır. Şiirde anne ve çocuk marazî bir yapı içerisinde verilir. Bu çalışmada amaç, Ahmet Haşim'in şiirlerinden hareketle şairdeki anne algısını ortaya koyabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Haşim, şiir, anne.

ABSTRACT

One of the leading names of Fecr-i Ati literature, Ahmet Haşim's mother has an important place in his life. When Haşim was born, his father was working as a district governor in Hulle and he was in many places due to his duty. Little Haşim travels from city to city with his father. For this reason, he is deprived of getting a regular primary school education. Ahmet Haşim is deeply injured by the death of his mother. She can never forget the happy days she spent with him. Ahmet Haşim's *Şiir-i Kamer* expresses the mother-child relationship and its expression in verses. A tragic memory is hidden, which the poet began to write at a young age. The boy, whose father is tough, takes refuge in his sensitive and sick mother. Haşim here describes the quiet nights he and his mother spent with the witness of the 'moon'. With these poems, Haşim made a monument to his mother, who is no longer with him and whose grave he may not see again, not himself. In most of the poems in *Şiir-i Kamer*, his longing for his mother is at the forefront. One of the first poems in which the memories of the mother are clearly implied in the book is titled "O". In this poem, the poet calls out to the moon, which provides a unique and almost magical atmosphere for night walks on the banks of the Tigris, and establishes a connection between the luminous but pale light of the moon and the mood of the sick mother. In the background of the poem, the subtle sensitivity of the child Hâşim, who feels his mother's pain in his heart, is perceived. In the poet's poem "Sensiz" childhood memories and his mother's dream take place on the thematic plane. In the poem, mother and child are given in a morbid structure. The aim of this study is to reveal the perception of mother in the poet based on Ahmet Haşim's poems and memories.

Keywords: Ahmet Haşim, poetry, mother.

GİRİŞ

Bir insanın hayatında annesinin büyük önemi vardır. Anne, sadece çocuğunu dünyaya getirmekle kalmaz, aynı zamanda onu korur, büyütür, hayata hazırlar. Bu yönleriyle anne ile çocuk arasında özel bir bağ bulunur. Anne çocuk ilişkisi edebiyat araştırmalarının da ilgi alanında yer alır. Birçok şair ve yazar, eserlerinde annesinden söz eder. Abdülhak Hamit, Tevfik Fikret, Necip Fazıl Kısakürek, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Haşim, Nazım Hikmet, Cahit Sıtkı Tarancı gibi sanatçıların eserlerinde anne ile ilgili anlatımlar dikkat çekicidir.

Ahmet Haşim (1883/1884-1933), Türk şiirinin önemli isimlerindedir. Onun şiirleri, *Göl Saatleri* (1337/1918) ve *Piyâle* (1926) başlıklı kitaplarda yayımlanır. Nesirleri ise, *Bize Göre* (1928), *Gurabâhâne-i Laklakan* (1928) ve *Frankfurt Seyahatnamesi* (1933) isimli kitaplarda yayımlanmıştır. Bağdat'ta dünyaya gelen ve on iki yaşına kadar bu kentte yaşayan Haşim'in üzerinde çocukluk anıları ve izlenimlerinin büyük etkisi vardır. "Hâşim burada, haşin ve sert bir babayla, hassas, hastalıklı bir anne arasında ve daha çok bu annenin sevgi ve şefkat kanatları altında büyür. Sekiz yaşında iken bu aziz varlığı kaybeden çocuk için hayat bundan sonra hep ıstırapla ve bedbahtlıkla geçecektir.¹ Daha Galatasaray'da talebe iken yazmağa başladığı ve 1908 de parça parça neşredilen *Şiir-i Kamer*'lerde derin bir anne sevgisi ve hâtrası görülür" (Okay, 192).

Fecr-i Ati şairi olarak tanınan Ahmet Haşim'in hayatında annesinin önemli yeri vardır. "Erken yaşta annesini kaybeden Haşim'i, bir ömür boyu rahatsız eden bir başka hakikat de kendisini beğenmemesidir. Belki de bu nedenlerle Haşim, aydınlık ortamlardan ve güneşten hoşlanmaz. Arkasına gizlenebileceği 'karanlık'ları tercih eder" (Canbaz Yumuşak, 2012: 110). Haşim, annesi Sârâ Hanım gibi hassas ve duyarlı bir kişidir. Bu bağlamda ruh dünyası bakımından annesine benzeyen Haşim, annesi ile güçlü duygusal bağlar kurmuştur. Bu bakımdan annesini kaybetmesi şairi derinden etkiler. "Onun içindeki tezatların, hazin huzursuzlukların, çapraşık düğümlerin yavaş yavaş nasıl oluştuğunu görmek için, çocukluğunun ilk zamanlarına inmek yerinde olur" (Tosun, 2009: 38).

Haşim dünyaya geldiğinde babası Hulle'de kaymakam olarak görev yapmaktadır ve görevi sebebiyle birçok yerde bulunur. Küçük Haşim de babası ile kent kent dolaşır. Bu sebeple düzenli bir ilkokul öğrenimi almaktan mahrum kalır. "Ancak bir süre Afganlı halasıyla bir cami avlusundaki mahalle mektebine gidip gelir. Annesi duyarlıkları, hasta bir kadındır. Oğlunu çok sever, kucağından indirmez. Cılız ve sıska oğlu da ondan ayrılmaz. Evin bahçesinde sincaplarla, ayı yavrularıyla oynamaktan, bazen sokağa kaçarak çingenelerin çalıp söyleyişlerini seyretmekten hoşlanır. 1893 yılına doğru Sârâ Hanım ölür. Haşim altı yedi yaşında öksüz ve yalnız kalır. Babası katı bir adamdır. Oğluya pek ilgilenmez" (Bezirci, 1986: 8). Bundan dolayı Haşim, annesinin ölümüyle derin bir üzüntü duyar. Şair, annesiyle geçirdiği mutlu günleri her zaman hatırlar.

Kenan Akyüz, Ahmet Hâşim'in mânevî hayatının çok erken yaşlarda büyük sıkıntılarla tanıştığını ifade eder: "Rûhî dünyasının ve dolayısıyla şiirlerinin hâkim atmosferine gereği gibi girebilmek ve nispeten aydınlık hükümlere varabilmek için, onun hayatının ve kaderinin özelliklerine dikkatle eğilmek kaçınılmaz bir zaruret halindedir" (Akyüz 1986: 597). Bu bakımdan Haşim'in annesi, onun hem hayatını hem de sanatını etkiler. Bununla birlikte Haşim, bazı şiirlerinde sevdiği kadınlar ile anne arasında yakınlık kurduğunu da belirtmek gerekir.

Ahmet Haşim'in kişiliği üzerinde çocukluk yıllarının etkisi büyüktür. "Çocukluk yıllarını geçirdiği Bağdat ve Dicle kıyılarının hatıra ve intibaları, hayatı boyunca derin izler bırakmıştır. Hassas, hastalıklı ve çocuğuna karşı şefkatli bir annesi küçük yaşta kaybetmesinin acısını *Şiir-i Kamer*'lere aksetmiştir" (Okay, Aktaş, 1992: 12). *Şiir-i Kamer*'ler anne çocuk ilişkisinin dizelere dökülmüş halidir. Bu şiirler şairin henüz genç yaşlarda yazmaya başladığı trajik bir hatıra gizlidir. Babası sert mizaçlı olan çocuk hassas ve hasta olan annesine sığınır. Haşim burada 'ay'ın tanıklığıyla annesiyle birlikte geçirdikleri sessiz geceleri anlatır. Haşim bu şiirlerle, artık yanında olmayan ve kendisini değil belki mezarını dahi bir daha göremeyeceği annesine bir anıt yapmıştır (Yüksel, 2011: 3). Annesi ile geçen yıllar, Haşim için en mutlu yıllardır. Şair, çocukluğunun ilk yıllarını "*Her bir şeyi pür-hande yapan mâzî-i mes'ûd*" olarak ifade eden Hâşim, "*Bir lâhza sevilmiş, unutulmuş, keder-âlûd / Rüyâlı kadın gözleri*" diyerek annesinin kederli yapısından bahseder. Burada, şairin annesinin bu evliliğinden pek mutlu olmadığı anlaşılır. "Bu

¹ Annesi öldüğünde Ahmet Haşim'in kaç yaşında olduğuna dair farklı görüşler söz konusudur.

mısralardan hareketle, Sâre Hanım'ın Ârif Hikmet Bey'le evliliğinde hayal kırıklığına uğradığı, 'bir lâhza sevil'dikten sonra ihmal edildiği, unutulduğu söylenebilir" (Ayvazoğlu, 2002: 43). Onu hastalığa sürükleyen etmenlerden biri de bu ihmal edilmiştir.

Ahmet Haşim'in annesine dair hassasiyeti, benzer şekilde Yahya Kemal'de de görülür. Yahyâ Kemâl'in annesi Nakiye Hanım, hassas bir yapıya sahiptir. Nakiye Hanım'ın eşi, ailesini ihmal eden, anlayışsız ve içki düşkününü biridir. Babası, annesi karşı çıkmasına rağmen aileyi Üsküp'ten Selanik'e taşır. "Bu olaydan bir süre sonra annesi verem olan Yahyâ Kemâl, ailenin dağılışının temelinde babasının bu davranışının yattığını ifade eder" (Karabulut, 2018: 30). Beyatlı, annesinin bir süre sonra ölümü dolayısıyla babasını hiçbir zaman affetmez. Ahmet Haşim de Yahya Kemal gibi annesine son derece bağlı olmaları bakımından benzerler. Bu çalışmada Ahmet Haşim'in "O", "Sensiz" ve "Hasta İken" adlı şiirleri ele alınacaktır.

Ahmet Haşim'in Şiirlerinde Anne Algısı

Ahmet Haşim'in seri manzumelerinden olan *Şiir-i Kamer* genel isimli şiirlerin çoğunda onun annesine duyduğu özlem ön plandadır. *Resimli Kitap* mecmuasında "Dicle'nin ve Annemin Hâtıraları" adıyla yayımlanan *Şiir-i Kamer*, sekiz şiirden oluşur: Rûhum, Çıktığın Geceler, O, Sensiz, Hazân, Hasta İken, Çöllere, Nehir Üstünde.

Şair, "O" adlı şiirde annesine dair hâtıralarını dile getirir. Şair, şiirin ilk dizelerinden itibaren karamsar bir tablo ortaya koyar:

Bir hasta kadın, Dicle'nin üstünde, her akşam

Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fâm

Sisler uzanırken, o senin doğmanı bekler.

Yorgun gibi mühmel duran âsûde ufuklar

Titrer, silinir... Dâmen-i şeb her şeyi saklar.

İklîm-i hayâlâta bakan bir nazar-ı dūr

Hüzniyle doğar necm-i mesâ sâkit ü mahmûr;

Bir mâilik üstünde yanar gizli ziyâlar;

Leylin bütün ezhârı semâlarda açarlar,

Leylin bütün ezhârı, bütün rûh-ı ziyâsı;

Bir nefha-i mechûlenin eşyâya temâsı,

Zulmetlerin esrârını baştan başa sallar,

Sen âh, doğarsın o zaman, mest ü ziyâ-dâr...

(Ahmet Haşim, 2009: 42)

Yukarıdaki şiirde Haşim, "bir hasta kadın" ve "bir hasta çocuk" diyerek kendisi ile annesi arasında bir yakınlık kurar. Her ikisi de hastadır. Şair iç dünyasındaki marazılığı "hasta" kelimesiyle dışa yansıtır. Bireyin trajik algısı, dış dünyaya karamsar bakılmasına sebep olur. Şair, gece sözcüğüyle şiirdeki karamsarlığı daha üst seviyeye çıkarır. Şair, hasta, gece, titreyiş, sessizlik, yorgun, karanlık, üzüntü, yas vb. ifadelerle içindeki melankolik yapıyı ortaya koyar. Şiirin devamında şairdeki karamsar algı devam eder:

Sâhilleri sesiz dolaşan hasta hayâle,

Bir nûr-ı tesellî taşır alındaki hâle;

Hattâ o soluk çehreye nûrun dokunurken,

Bir bûseye benzerdi ki gelmiş ona senden,
Nehrin gece, rüyâ ve serâirle boğulmuş,
Ufkunda tahassürler okur gam-zede bir kuş.
Bir giryeli ses –belki kadın, belki de erkek
Söyler gecenin şi'rine bir aşk, bir âhenk...
(Ahmet Haşim, 2009: 42)

Yukarıdaki dizelerde şair, annesiyle gezmeleri, “sahilleri sessiz dolaşan hasta hayal” ile trajik biçimde dile getirir. Haşim daha sonra “bir teselli ışığı” ile çok az kalan umuttan söz eder. Şair, içindeki karamsarlığı “üzüntülü kuş” imgesiyle ifade eder. Ahmet Haşim, annesini “nurlu” ve “ışıklı” bir tablo içerisinde irdeler. Karanlıklara karşı ışık imgesini çıkaran şair, annesini kendisi için bir ışık olarak niteler. “*Nehrin gece, rüyâ ve serâirle boğulmuş / Ufkunda özlemler okur bir üzüntülü kuş*” dizelerinde şairin bahsettiği nehrin ufku gece, rüya ve sırlarla boğulmuştur. Şiirin devamında aynı trajik algının tabiata yansıdığı görülür:

Nûrun dökülür, sâhil erir, karşıki yerler,
Bir hâb-ı münevverde hep eşkâlini gizler;
Simîn dumanlarda ölür rûh-ı menâzır,
Bir ra'şe-i zerrîn ile tâ karşıda yer yer,
Mahmûr ışıklar yüzer esrâr üzerinde,
Yorgun sular üstünde kanar bir şeb-i hande...
(Ahmet Haşim, 2009: 42)

Şair, *Mahmûr ışıklar yüzer esrâr üzerinde / Yorgun sular üstünde kanar bir şeb-i hande...*” dizelerinde ise “sırlar, su işleviyle uykulu ışıkları üstünde yüzdürür.” (Kocabay, 2010: 102). Şiirin son dizelerinde ışık ve parlaklık ifadeleri yerini karanlıklara ve mateme bırakır:

Her lerze, her âhenk bulut, hâb oluyorken,
Bir feyz-i umûmî-i ziyâ-dâr ile birden,
Sâkin soluyorken gece eşbâh ü avâlim,
Yalnız o ziyâlarda kalır sâkin ü muzlim.
Ey mâh cebînin o cebîn-î keder ü gam;
Altında o yorgun,o soluk heykel-i mâtem!..
(Ahmet Haşim, 2009: 43)

Haşim, yukarıda her ürperişin uykuya dönüştüğünü, ışıkların birden solduğunu ve ruh dünyasının acılı ve üzgün olduğunu belirtir. Onun karamsarlığında asıl sebep annesinin hastalığı ve ölüme yaklaşmasıdır. “Bu şiirde Dicle kıyılarındaki gece yürüyüşlerine eşsiz ve adeta sihirli bir atmosfer sağlayan aya seslenen şair, ayın nurlu ama bir taraftan da solgun ışığı ile hasta annenin ruh hâli arasında bağlantı kurmaktadır. Şiirin arka planında ise annesinin çektiği acıları kalben hisseden çocuk Hâşim’in ince duyarlılığı sezilir” (Erzen, 2014: 71). Ahmet Haşim, annesinin acılarını içselleştirerek aynı acıları ruhunda hisseder.

Şairin “**Sensiz**” adlı şiirinde de çocukluk hâtıraları ve annesinin hayali tematik düzlemde yer alır. Şiirde anne ve çocuk marazî bir yapı içerisinde verilir. Şair, ammesiyle beraber karanlık gecelerde Dicle nehrinin kıyılarında gezintiye çıktıklarını, boşlukta denizler gibi karanlık ve yokluğu hissettiğini dile getirir. Sanki o zaman bildikleri yolların birden silindiğini, derin bir korkuya kapıldığını ifade eder. Gökyüzü de yıldız mahşeriyle dağılmış gibidir:

Annemle karanlık geceler ba’zı çıkardık;
Boşlukta denizler gibi yokluk ve karanlık
Sessiz uzatır tâ ebediyetlere kollar...
Gûyâ o zaman, bildiğimiz yerdeki yollar
Birden silinir, korkulu bir hisle adımlar,
Tenhâ gecenin vehm-i muhâlâtını dinler...
Yüksekte semâ haşr-i kevâkible dağılmış,
Yoktur o sükûtunda ne rü’yâ, nevâziş;
Bir sâ’ir-i mechûl-i leyâlî gibi rüzgâr,
Hep sisli temâsiyle yanan hislere çarpar.

(Ahmet Haşim, 2009: 44)

Şiirin ilk dizelerinden itibaren “karanlık” imajı ön plana çıkar. Haşim bu şiirde “karanlık” sözcüğünü trajik ve kaotik bağlamda kullanır. Şair, burada karamsar ve melankolik bir ruh hali gösterir. “Bu da gösteriyor ki dünyaya ve içindekilere sinen zulmet/karanlık, şiir öznesi üzerinde tesiri olan kaçınılmaz bir realitedir” (Tan, 2017: 502). Haşim’in halet-i ruhiyesi karanlıklar içerisinde ve çıkmazdadır. Şair tabiata ait unsurlarla ruh dünyası arasında ilişki kurmaya devam eder:

Göklerde ararken o kadın çehreni, ey mah!
Bilsen o çocuk, bilsen o mahlûk-ı ziyâ-hâh,
Zulmette neler hissederek korku duyardı:
Gûyâ ki hafî bir nefesin nefha-i serdi,
Rûhanda bu ferdâ-yi siyeh-rengi fisıldar,
Sâkin geceler şefkat olan encüm-i bîdâr,
Titrer o karanlıkların evc-î kederinde,
Hüsrân ü tehâssür gibi mâtem nazarında;
Gûyâ ki o dargın geceler rûhu boğardı:
Her şey bizi bir korkulu rüyâ âla sarardı:

Zulmet ki müebbed, mütehâcim, mütemâdi:

Eşkâle verir ayrı birer şekl-î münâdi,

(Ahmet Haşim, 2009: 44)

Ahmet Haşim, yukarıdaki dizelerde gece ile korku arasında ilişki kurar. Şair, kendisinin o zaman “ışığa hasret” olduğunu, karanlıklarda sesler duyarak korktuğunu, sanki gizli bir nefesin soğuğu üflediğini, sakin gecelerde şefkat olan uyanık yıldızların karanlıkların keder zirvesinde titrediğini ifade eder. Şairin çocukluğunun bu trajik yapısı her şeyi korkulu rüyaya benzetmesine sebep olur. Haşim, karanlıkların saldırgan olduğunu ve varlıklara başka bir şekil verdiğini ifade eder.

Şair, çocukluk yıllarında annesinin çektiği acıları karanlık ve gece imgeleriyle birleştirerek kasvetli bir yapı oluşturur. Bu korkulu ve karanlık tabloda nesnelere tanınmaz hale gelir. O, adeta anlayamadığı sesler duymaktadır.

Dallar kuru eller gibi mebhût ü duâkâr,
Zânû-zede dullar gibi hep tûde-i eşcâr...
Çılgın dolaşan bâd-ı leyâlî ki serâîr,
Pîş ü pey-i seyrinde koşar muzlim ü dâîr
En sonda nigâh-î ebediyet gibi titrer,
Tâ ufka asılmış sarı bir lem'a-i muğber...
(Ahmet Haşim, 2009: 44)

Yukarıdaki dizelerde şair büyük bir şaşkınlık içindedir. Dalların kuru eller gibi duacı olduğunu söyleyen şair, ağaç yığınlarını diz çökmüş dullara benzetir. Daha sonra, sırların çılgın gibi dolaşan gece rüzgarlarının peşinden, önünden karanlıkta dönerek koştuğunu ifade eder. Şair, daha sonra güneş imgesini kullanarak ufka asılmış, sarı ve kederli bir parlıttan bahseder. Haşim, şiirin devamında Dicle nehrinden söz eder:

Bir kafilê-î rûh-ı kevâkib gibi mâhmur,
Zulmette çizer Dicle uzun bir reh-i pür-nur
Ondan yalnız rûha gelir bir gam-ı mûnis;
Yalnız o, karanlıklara rağmen yine pür-his,
Yalnız... Bu kamersiz gecenin zîr-i perinde,
Bir feyz-i ziyâ haşrederek âb-ı zerinde
Bir kafilê-î rûh-ı kevâkib gibi mâhmur,
Zulmette çizer Dicle uzun bir reh-i pür-nur
(Ahmet Haşim, 2009: 45)

Ahmet Haşim, yukarıdaki dizelerde Dicle nehrinin kendisinde oluşturduğu ruhi etkiyi dile getirir. Şair, Dicle'nin karanlıkta yıldız ruhlarının kafillesi gibi, mahmur, ışıklı ve uzun bir yol çizdiğini, ondan sadece ruha, munis bir gam geldiğini ifade eder. Haşim, içinde bulunduğu trajik yapıyı ışık ve karanlık tezatında irdeler. Ahmet Haşim, bu aysız gecenin kanadının altında Dicle'nin karanlıkta ruhların kafillesi gibi mahmur olduğunu dile getirir. Dicle, Haşim için bir şiir gibidir:

Dinlerdik uzun şi'rini ben lâl, o hayâlî,
Lâkin ne kadar hüzn ile tev'emdi meâlî,
Gûyâ, o zaman, nûrunu ey mâh-ı mükedder
Eylerdi semâ lü'lü'-i hüzniyle telâfî:
Yıldızları göklerden alıp bir yed-i mahfi,
Bir bir o donuk gözlerin a'mâkına îsâr
Eylerdi ve zulmette koşarken yine rüzgâr,
Rûhumda benim korku, ölüm, leyle-i târîk,

Çeşminde onun aks-i kevâkible dönerdik.

(Ahmet Haşim, 2009: 45)

Haşim, yukarıda “ben dilsiz, o hayal gibi, onun şiirini dinlerdik” diyerek içindeki karmaşayı ortaya koyar. Çünkü şairin ve annesinin bakışları hüznüldür. Şair, içindeki hüznü tabiata da yönlendirerek “ey kederli ay, sanki gizli bir el senin nurunu gökyüzü hüznünün incisiyle telafi ederdi ve yıldızları göklerden alıp o donuk gözlerin derinliğine bir bir uzatırdı” der. Bütün bu karamsarlıklar şiirin sonunda “ölüm korkusu”na dönüşür. “Geceler, karanlık, rüzgâr ve ağaçlar ruhu bunaltan korkulu atmosferin birer parçasıdır” (Erzen, 2014: 72). Şair, “karanlıkta rüzgar koşarken kendisinin ruhunun korku, ölüm duygusu ve karanlıkla dolu olduğunu söyler.

Yukarıdaki şiirde şair, karanlık gecelerde annesiyle birlikte çıkıp yürüyüş yaptıklarını dile getirir. Haşim, bu yürüyüşlerde karanlığın kendi ruh dünyası üzerinde bıraktığı etkiyi de dile getirir. “Rüzgâr bu karanlıkta eserken aynı zamanda gece, ruhuna ölüm korkusunu ve ayrılığı hatırlatır ve yaşatır” (Tan, 503: 2017). Şiirde, çocuğun derin hüznü ve ruhundaki felaket hissi ön plandadır.

Şairin Dicle nehri kıyılarında geceleri annesiyle gezerken içinde bulunduğu hüznün, korku ve umutsuzluk, genel olarak “zulmet, karanlık, yokluk, korku, gece, hüsrân” vb. ifadelerle dile getirilir. Şiirde geçen “ferdâ-yı siyeh-reng” ifadesi, annenin hastalığının ilerlemesiyle ortaya çıkan umutsuzluğu ortaya koyar. Haşim, içinde bulunduğu marazi durumdan dolayı tabiata da olumsuz şekilde bakar.

Ahmet Haşim’in “**Hasta İken**” başlıklı şiirinde yine korku ve umutsuzluk vardır. Şiire çaresiz bir “hasta kadın” ifadesiyle başlayan şair, içinde bulunduğu trajik yapıyı ortaya koyar. Annesini büyük bir korkuyla izleyen Haşim, umutsuzca adeta gelecek felaketlere hazırlanmaktadır. Şiire annesine atfen, “bir gün yine zavallı hasta bir kadın tüller arasında uzanmış” ifadesiyle başlayan şair, daha sonra karanlık, gece, gölge, duman, elem vb. ifadelerle kaotik bir yapı oluşturur. Şair, gecenin sessizce, vâdileri baştanbaşa hep gölge adımlarla ve yokluk ahengiyle kapladığını, mesafeleri boğan hissiyat rengi gibi bir sisin sakin bir ürperti ile günün ölüsünü örttüğünü söyler:

Bir gün yine biçâre kadın hasta uzanmış

Tüllerde...

Uzaklıkları bir sâye-i müthiş

Bir dul gibi örterdi dumanlarla, elemle,

Hep gölge adımlar bir âheng-i ademle

Vâdileri kaplardı serâpa gece sessiz.

Eb’âdı boğan reng-i tehassüs gibi bir sis,

Bir lerziş-i sâkinle günün na’şını örter...

(Ahmet Haşim, 2009: 47)

Şiirin sonraki dizelerinde hastalık, korku ve ölüm izlekleri iç içe yer alır. Şair, yerlerde titrek, karışık, hasta hayali sarı gözlerin açıldığını, gökyüzünün ölü ve durgun olduğunu ifade eder. Bu şiirde bir anne, kederli eşi ve bir çocuk şiirde öne çıkan karakterlerdir. Bunların hepsi karanlıklar içinde ve suskundur. Hasta hissiz bir şekilde düşünmektedir. Pencereleden dolan akşam, odaya hüznü bir renk vermektedir. Bu hüznü renk, odadakilerin gönlünü daraltmaktadır:

Titrek, karışık, hasta, hayâlî, sarı gözler

Yerlerde açılmıştı; semâlar ölü, durgun

Olmuştu bütün hâb u hayâlât ile meskûn.
Bir vâlide, bir zevc-i mükedder, sonra mübhem
Bir ince çocuk çehresi –ben– muzlim ü ebkem,
Bî-his uzanan hastayı durmuş düşünürken,
Akşam mütemâdî dolarak pencerelerden,
Vermiştî o sâkin odanın hüznüne bir renk,
Bir reng-i kudûret ki eder bizleri dil-teng.
(Ahmet Haşim, 2009: 47)

Şiirin öznesi, hasta annenin çocuğudur. Çocuk (Ahmet Haşim), içindeki kaotik yapıdan dolayı “karanlık o kadar doldu ki ufuklar silindi; şekillere, mesafelere ve yere gölgelerin indiğini” söyler. Şair, bu gölge yüzünden annesinin şefkatli yüzünün de solduğunu, tüllerde yatan hastayı karanlıkların sardığını ve ölü göller gibi parıltısız ve boş olan gözlerin ölümle dolduğunu belirtir:

Zulmet o kadar doldu ki âfâk silindi
Elvâha, mesâfâta, yere gölgeler indi.
Solmuştü o gölgeyle o sâkit ser-i müşfik
Tüllerde yatan hastayı sarmıştı karanlık;
Gözler, ölü göller gibi bî-lem’a vü hâlî
Olmuştü bütün mevt-i muhîât ile mâli...”
Lâkin o zaman doğdu senin çehre-i lâlin,
Ey mâh ki tüllerde yatan rûh-ı melâlin,
Bir hemser-i ulvî-i semâvîsi idin sen,
Bir safha-i rü’yâ gibi bî-renk idi çehren!
(Ahmet Haşim, 2009: 47)

Yukarıdaki dizelerde şair bireyin hüznünlü yapısını tabiata yansıtır. Haşim, “ey ay, işte o zaman senin yüzün doğduğu için ufuklar silindi” diyerek tabiat ile insan ruhu arasında ilişki kurar. Şair, annesini melankolik bir algıda irdeler. Ona, “sen tüllerde yatan melankolik ruhun, göklerdeki ulvî eşiydin, yüzün bir rüya levhası gibi renksizdi” diyerek annesinin hastalık sürecindeki ruh halini de ortaya koyar. Şiirin devamında donukluk ve karamsarlık devam eder:

Yükseldin ufuklarda ağır, mübhem ü mahmûr;
Zulmette ipek, ince dumanlar gibi bir nûr,
Âfa’aka yayarken mütedmâdi sarı bir fer,
Birden o donuk gözlerle dolmuştu kamerler...
(Ahmet Haşim, 2009: 47)

Şair, yukarıdaki dizelerde içindeki korkuyu dış dünyaya da yansıtır. Annesine, “ufuklarda ağır, belirsiz ve mahmur bir şekilde yükseldin” diyerek onu yüceltir. Haşim daha sonra, “karanlıkta ipek, ince

dumanlar gibi bir nur, ufuklara devamlı sarı bir aydınlık yayarken aniden o donuk gözlere aylar dolmuştu” der. “Eşyaya ve simalara çöken gölgeler, odaya dolan ölgün hava ve akşamın iç daraltıcı karanlığı, annenin hastalığıyla. Ayrıca eklemek gerekir ki Dicle kıyılarında anne ile geçen çocukluk zamanlarının yâd edildiği şiirlerde ay veya ay ışığı önemli bir tabiat unsuru olarak vardır.” (Erzen, 2014: 73). Haşim, bu şiirde annesini ışıklar ve nurlu bir şekilde algılar.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Ahmet Haşim, Fecr-i Ati edebiyatının en önemli isimlerindedir. Onun hayatında annesinin yeri büyüktür. Babasının sert mizaçlı olması, şairi annesine daha çok bağlar. Haşim’in *Şiir-i Kamer*’deki birçok şiirde annesi ile ilgili hatıraları yer alır. Şair, “O” başlıklı şiirde ay imgesini kullanarak ayın nurlu ama solgun ışığı ile hasta annesinin ruh hâli arasında benzerlik kurar. Şair, annesinin acılarını derinden hisseder. Annesi hasta olan çocuk kendisinin de hasta olduğunu ifade eder. Onun “Sensiz” adlı şiirinde de annesine dair hatıraları ve duyguları yer alır. Şiirde anne ve çocuk marazî bir yapı içerisinde verilir: Bu şiirde şair, annesiyle karanlık gecelerde annesiyle yürüyüş yaptıklarını dile getirirken karanlık ile kendisinin ruh hali arasında bağlantı kurar. Şiirde karanlık ifadesi, felaket ve ölüm izleklerini çağrıştırır. Şair, burada oldukça karamsar bir ruh hali içindedir. Haşim’in “Hasta İken” başlıklı şiirinde de yine korku, umutsuzluk ve çaresizlik vardır. Annesinin hastalığının ilerlemesi ve ölüme yaklaşması Haşim’in dünyasında travmaya yol açar.

KAYNAKÇA

- Ahmet Hâşim (2009), *Bütün Şiirleri*, Hazırlayan: Ali İhsan Kolcu, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum.
- AKYÜZ, Kenan (1986). *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, 4. bs., İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- AYVAZOĞLU, Beşir (1995). *Eve Dönen Adam Yahyâ Kemâl*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- BEZİRCİ, Asım (1986), *Ahmet Haşim Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Seçme Şiirleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- CANBAZ YUMUŞAK, Firdevs (2010), *Ahmet Haşim’in Şiir Dünyası ve Şiirinin Kaynakları Üzerine Bazı Notlar*, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 23, Güz 2012, 108-113.
- ERZEN, Melih (2014), “Yahyâ Kemâl ve Ahmet Hâşim’de ‘Anne’ İmajı”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar, 2014, Sayı: 35.
- KARABULUT, Mustafa (2018), *Yahyâ Kemâl’in Hatıralarında ve Şiirlerinde ‘Anne’ İmajı*, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Yıl 4, Sayı 8, BAHAR 2018, 28-36.
- KOCABAY, Hatice (2010), *Ahmet Hâşim Şiirlerinde Zaman*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- OKAY, Orhan, Ahmed Haşim’in Şiirlerinin Sembolizm Açısından Yorumu, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157910> (Erişim tarihi: 23.03.2022)
- OKAY, Orhan; AKTAŞ, Şerif (1992), *Ahmet Hâşim, Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- TAN, Murat (2017), *Ahmet Haşim’de Ötelere Kaçışın Başlangıç Yeri Olarak “Zulmet” Şiiri*, *Ijlet, International Journal of Languages’ Education and Teaching*, Volume 5, Issue 1, April 2017, 499-510
- TOSUN, Hülya Yayla (2009), *Cumhuriyet Dönemi Şiirinde Anne*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- YÜKSEL, Süheylâ (2011), *Şairlerimizde Anne Hasretinin Sembolü Olarak Mezar*, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2011, Cilt: 35, Say: 2.